

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 274 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi	41
Idirisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	

Turizmda innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budgetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'la'kov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida)	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari	230
Mirzayev Kobii Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
Innovation iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	

Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	

INVESTISIYA FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISH MANBALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI

Ismailov Dilshod Anvarjonovich

TDIU "Menejment" fakulteti dekani.,
Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar
kafedrası dosenti., PhD.

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy iqtisodiyotimizda investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari va usullarini rivojlantirishning nazariy asoslarining o'ziga xos xususiyatlari bo'yicha o'rganishlar asosidagi muhokama va xulosalar ishlab chiqish ko'zda tutilgan.

Kalit so'zlar: investisiya, investor, investisiya faoliyati, moliyalashtirish, investisiya loyihalari, moliyalashtirish manbalari, fond bozorlari, real investisiyalar, moliyaviy investisiyalar.

Abstract: This article provides for the development of discussions and conclusions based on the study of the specifics of the theoretical foundations for the development of sources and methods of financing investment projects in our national economy.

Key words: investment, investor, investment activities, financing, investment projects, sources of financing, stock markets, real investments, financial investments.

Аннотация: В данная статья предусматривает разработку дискуссий и выводов на основе исследования специфики теоретических основ развития источников и методов финансирования инвестиционных проектов в нашей национальной экономике.

Ключевые слова: инвестиции, инвестор, инвестиционная деятельность, финансирование, инвестиционные проекты, источники финансирования, фондовые рынки, реальные инвестиции, финансовые вложения.

KIRISH

Investisiya loyihalarni moliyalashtirish deganda, ajratilgan mablag'larni ma'lum bir investisiya loyihasining ehtiyojlari uchun foydalanishning aniq maqsadli mohiyati tushuniladi. Loyihalarni moliyalashtirish asosan moliyaviy aktivlarga emas, balki real aktivlarga investisiyalarni jalb qiluvchi investisiya loyihalarini moliyalashtirish uchun ishlatiladi.

Xususan, yangi turdagi mahsulotlar va yangi texnologik jarayonlarni ishlab chiqish va o'zlashtirishga yo'naltirilgan innovasion loyihalarni moliyalashtirishning eng muhim usuli bo'lib xizmat qiladi.

Ma'lumki, investisiya loyihalari katta xarajatlarni talab qiladi. Ayniqsa, ko'chmas mulk loyihalari. Mablag'larning eng ishonchli sarmoyasi hisoblangan ko'chmas mulk eng moliyaviy intensivlikka aylanmoqda. Loyihaga g'oyaning muallifidan boshqa hech kim ishonmasa, dastlabki bosqichda mablag' topish jiddiy muammoga aylanadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, moliyaviy sheriklar investisiyalar umumiy hajmining uchdan bir qismi allaqachon investisiya qilingan paytda paydo bo'ladi. Agar kompaniyada cheksiz moliyaviy resurslar bo'lsa, hech qanday muammo bo'lmaydi. Ammo puli aniq bo'lmaganlar qo'shimcha moliyalashtirish manbalarini izlashlari kerak.

Hozirgi kunda iqtisodiyotimizni yanada rivojlantirish, zamonaviy texnika va yuqori texnologiyalar bilan jihozlangan yangi korxonalarni tashkil qilish va rekonstruksiya qilish uchun investisiyalarni jalb qilish juda muhim ahamiyatga kasb etadi. Bu avvalambor aholi bandligi va daromadlarini oshirish kabi muhim ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal etish imkoniyatini yaratadi. Shu boisdan ham investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari va usullarini rivojlantirish va zarur sharoitlarni yaratib berish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLARNING TAHLILI

O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh.Mirziyov tomonidan rivojlanishning uzoq muddatga mo'ljallangan konsepsiyalari ishlab chiqilishi, bu borada birinchi qadam sifatida O'zbekiston Respublikasining rivojlanish davlat dasturlari qabul qilinib, mazkur dasturlarni ishlab chiqishda moliyalashtirish fondi tashkil etilishi ta'kidlandi. Bunda iqtisodiyotni rivojlantirishda aholi qo'lida to'plangan mablag'larni investisiya shaklida harakatga keltirish, mamlakatimizda tadbirkorlik hissini kuchaytirish muhim vazifalarimizdan biri ekanligi e'tirof etildi [1].

Taniqli iqtisodchi olimlardan U. Sharp ham investisiya faoliyatini fond bozori orqali moliyalashtirish mexanizmgiga alohida e'tibor qaratadi. Uning fikriga ko'ra, qimmatli qog'ozlarning daromadliligi va riskliligi o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri aloqaga ega bo'lgan oqilona investision strategiya investision faoliyatni moliyalashtirishning asosi hisoblanadi. Moliyaviy vositachilar (tijorat banklari, jamg'arma va kredit uyushmalari, kredit ittifoqlari, sug'urta kompaniyalari, o'zaro yordam fondlari, pensiya fondlari) esa, korporasiyalarni fond bozorida qo'shimcha mablag'lar jalb qilish imkoniyatini bilvosita ta'minlaydi

Fikrimizcha, Y.Mirkinning fond bozori orqali investision loyihalarni moliyalashtirish mexanizmi xususidagi fikri alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Buning boisi shundaki, ko'pchilik MDH mamlakatlarida korporativ aksiya va obligasiyalarga qilinadigan investisiyalarning risk darajasi yuqoriligi va investorlar ishonchining pastligi fond bozorining rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan asosiy sabablar ekanligi qator ilmiy izlanishlarda o'z ifodasini topgan

U.Sharpping investision loyihalarni moliyalashtirishda moliyaviy vositachilarning roli xususidagi fikriga muvofiq, ular investision faoliyatni moliyalashtirishning faol subyektlaridan biri hisoblanadi.

Mamlakatimiz iqtisodchi olimlaridan D.G'.G'ozibekov "investisiya- larning mazmuni aniq va ishonchli manbalardan mablag'lar olish, ularni asosli holda safarbar etish, rikslar darajasini hisobga olgan holda kapital qiyamatini saqlash va ko'zlangan samarani olishdan iborat bo'ladi" kabi ta'rif bergan [4].

Ushbu iqtisodchi olimlarning ilmiy ishlarida respublikamizda investisiya faoliyatini rivojlantirishning ilmiy-nazariy va metodologik asoslarini takomillashtirishning ayrim jihatlarini yoritilgan. Bularning barchasi milliy iqtisodiyotning investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari va usullariga ta'sir etuvchi omillar asosida rivojlanish yo'llarini tadqiq etish va ularni moliyaviy ta'minlashning ilmiy-nazariy va metodologik asoslarini takomillashtirish bo'yicha chuqur tadqiqotlarni amalga oshirishni, ularni mamlakatimiz amaliyotiga tadbir qilib investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari va usullarini shakllantirish jarayonlarini jadallashtirish lozimligini talab qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu maqolada O'zbekiston va xorijiy mamlakatlar iqtisodchi olimlarining investisiyalar va investisiya faoliyatini moliyalashtirishning manbalari va usullarining nazariy jihatlariga bag'ishlangan ilmiy asarlari o'rganilgan. Tadqiqot metodologiyasi sifatida adabiyotlarning qiyosiy tahlili va farazni asoslash usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Har qanday tashkilot tomonidan qilingan investisiyalar bir qator mezonlarga ko'ra tasniflanishi mumkin:

1. Investisiya faoliyati subyektiga nisbatan jalb qilish usuliga muvofiq ichki va tashqi manbalardan jalb qilingan investisiya manbalariga ajratiladi.

2. Shakllantirilishiga ko'ra, kapital egalari ichki va xorijiy kapital hisobiga shakllantirilgan investisiya resurslarini taqsimlaydilar.

Ichki kapital hisobidan shakllantirilgan investisiya resurslari xilma-xil shakllarda farqlanadi va qoida tariqasida kichik biznes uchun qulayroqdir.

3. Mulk huquqiga ko'ra investisiya mablag'lari ikkita asosiy turga bo'linadi - shaxsiy va qarzga olingan.

- Investisiyalarning o'z manbalari tashkilotning investisiya faoliyatini qo'llab-quvvatlaydigan va unga tegishli bo'lgan mablag'larining umumiy qiymatini tavsiflaydi.

- Investisiyalarning qarz manbalari tashkilot tomonidan jalb qilingan kapitalni barcha shakllarda qaytariladigan asosda tavsiflaydi.

4. Jalb qilishning tabiiy-moddiy shakllariga ko'ra, zamonaviy investisiya nazariyasi investisiya manbalarining quyidagi turlarini ajratib turadi: investisiya resurslari pul shaklida; moliyaviy shaklda investisiya manbalari; moddiy investisiya resurslari; nomoddiy shaklda investisiya resurslari. Ushbu shakllarda sarmoyalarni jalb qilishga qonun tomonidan yangi tashkilotlar tuzishda, ularning ustav fondlari hajmini ko'paytirishda ruxsat beriladi.

5. Jalb qilish vaqtiga ko'ra investisiya manbalarining quyidagi turlari ajratiladi:

- uzoq muddatli asosda jalb qilingan investisiya manbalari. Ular o'z kapitali va bir yildan ortiq muddatli qarz kapitalidan iborat. Tashkilot tomonidan investisiya maqsadlari uchun shakllantirilgan o'z va uzoq muddatli qarz mablag'larining yig'indisi "doimiy kapital" atamasi bilan tavsiflanadi.

- qisqa muddatli asosda jalb qilingan investisiya manbalari. Ular vaqtincha investisiya ehtiyojlarini qondirish uchun tashkilot tomonidan bir yilgacha tuziladi.

6. Foydalanishning maqsadli yo'nalishlari bo'yicha quyidagilar mavjud:

- real investisiyalar jarayonida foydalanishga mo'ljallangan investisiya manbalari. Ularning hajmi va tuzilishi tashkilotning investisiya dasturi doirasida har bir real loyiha uchun alohida rejalashtirilgan.

- moliyaviy investisiyalar jarayonida foydalanishga mo'ljallangan investisiya manbalari. Ularni jalb qilish tashkilotning moliyaviy investisiya vositalari portfelini shakllantirish yoki qayta qurish maqsadlariga bo'ysunadi.

7. Investisiya jarayonining individual bosqichlarini ta'minlash. Shu asosda investision manbalarning quyidagi turlari ajratiladi:

- investisiyalashdan oldingi bosqichni ta'minlaydigan investisiya manbalari.

- investisiya bosqichini ta'minlaydigan investisiya manbalari

- investisiyadan keyingi bosqichni ta'minlaydigan investisiya manbalari.

Investision resurslarning ushbu taqsimoti faqat real investisiya loyihalarini amalga oshirishni ta'minlash jarayonida qo'llaniladi.

Investisiya faoliyatining samaradorligi ko'p jihatdan uning investisiya resurslarini maqsadli shakllantirish bilan belgilanadi. Investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari va usullarini shakllantirishning asosiy maqsadi investisiya faoliyatining samarali natijalarini ta'minlash nuqtai nazaridan zarur investisiya aktivlarini sotib olish ehtiyojlarini qondirish va ularning tuzilishini optimallashtirishdir.

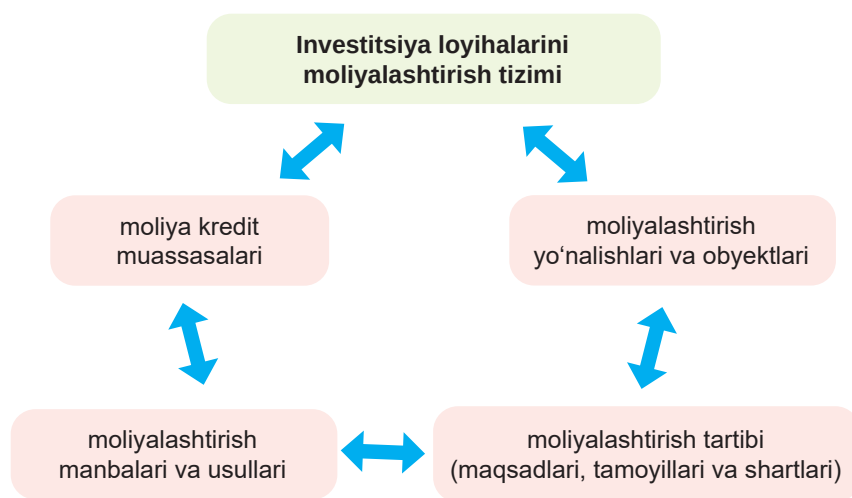
Investisiya loyihalarini moliyalashtirish usuli deganda loyihaning moliyaviy maqsadga muvofiqligini ta'minlash maqsadida investisiya resurslarini jalb qilish tushuniladi.

Investisiya loyihalarini moliyalashtirish yo'li bevosita moliyaviy dastaklarni ishga solish bilan bog'liq bo'lib, bu, o'z navbatida, investorlarning investisiya loyihasini amalga oshirishda manfaatdorligiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir ko'rsatadi. Investisiya faoliyatini tashkil etish doimo investorlar bilan bog'liq bo'lishi ularning moliyaviy va iqtisodiy manfaatlarini amalga oshiradigan loyihalarda yuzaga chiqarishga qaratiladi.

Iqtisodiyotda amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarini turli manbalar hisobidan ta'minlash asosida iqtisodiyot tarmoqlarini moliyalashtirishning tarkibi va dinamikasini tahlil qilgan holda tarmoqlarning rivojlaniishi investisiyalarni jalb etish holatiga qanchalik bog'langanligini aniqlash mumkin. Shu bilan birga, ularni jalb etishga intilish natijasi jalb etish sur'atlari bilan bevosita bog'liqligi ham kelib chiqadi [5].

Amaldagi moliyalashtirish manbalarining har biri ma'lum afzalliklar va kamchiliklarga ega. Shu sababli har qanday investisiya loyihasini amalga oshirish moliyalashtirish strategiyasini asoslashni, moliyalashtirishning muqobil usullari va manbalarini tahlil qilishni, moliyalashtirish jarayonini puxta ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Xalqaro amaliyotda loyihalarni moliyalashtirish deganda investisiyalarning qaytarilishini ta'minlashning o'ziga xos usuli bilan tavsiflanadigan, loyihaning o'zi, kelajakda yangi tashkil etilayotgan yoki qayta tashkil etilgan korxonaning daromadlari, investitsion fazilatlariga asoslangan investisiya loyihalarini moliyalashtirish tushuniladi. Loyihani moliyalashtirishning o'ziga xos mexanizmi investisiya loyihasining texnik-iqtisodiy xususiyatlarini tahlil qilish va ular bilan bog'liq xavflarni baholashni o'z ichiga oladi va investisiyalar daromadliligi uchun barcha xarajatlar qoplangandan keyin qolgan daromadlar kiradi.

1- rasm. Investisiya faoliyatini moliyalashtirish tizimi¹.

1 Iqtisodiy adabietlarni ʻrganiish jaraʼnida muallif tomonidan tuzildi.

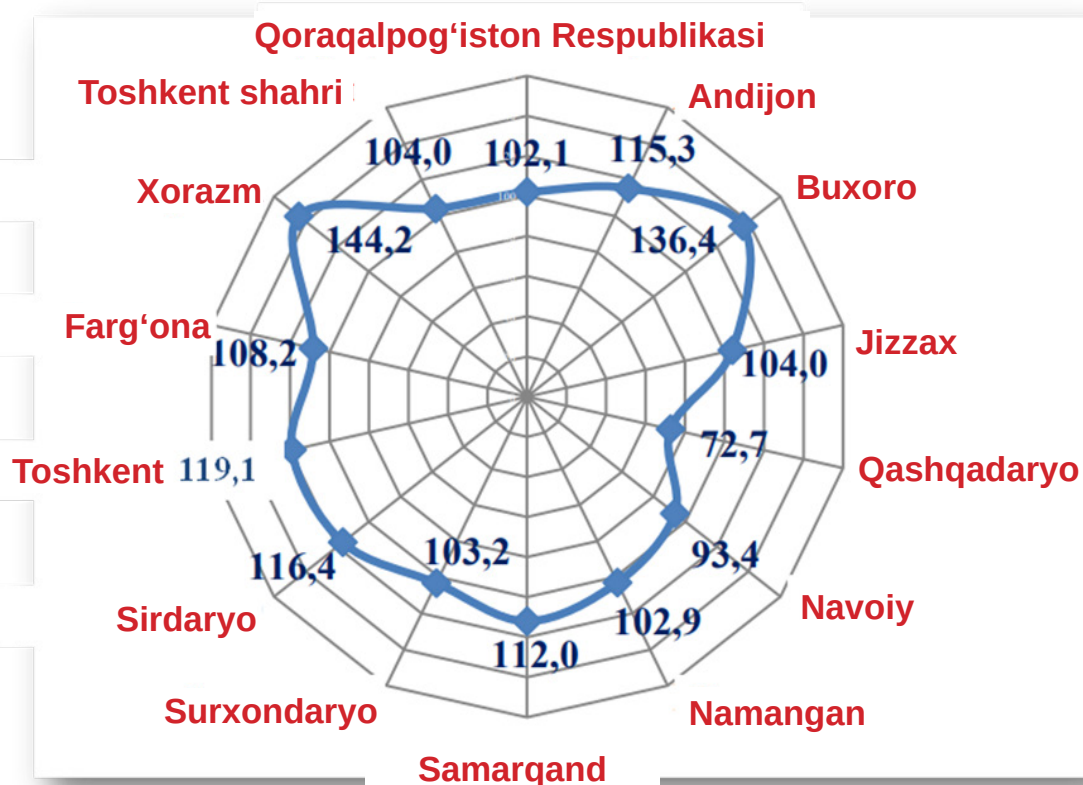

So'nggi yillarda Respublikamizda keng ko'lamli qulay investisiya muhitini yaratish, xorijiy investisiyalarni, xususan, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiyalarni jalb etish va o'zlashtirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Natijada to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiyalar hisobidan moliyalashtirilgan 30 149,2 mlrd. so'm investisiyalar yoki 2020-yildagi ko'rsatkichga nisbatan 1,8 foiz punktga kamaygan holda jami investisiyalardagi ulushi 12,3 foizga teng investisiyalar o'zlashtirildi.

Hududlar kesimida asosiy kapitalga investisiyalar o'zlashtirilishi bo'yicha 2020-yilga nisbatan eng yuqori o'sish sur'ati 144,2 foizga o'sib, Xorazm viloyatida kuzatildi. Bu asosan zamonaviy issiqxonalar va turar joylar qurilishi bilan bog'liq. Shuningdek, Buxoro viloyatida ham yuqori o'sish surati kuzatilib, 2020-yilga nisbatan 136,4 foizni tashkil qildi. Bunday natijani Qandim guruhi konlarini gazni qayta ishlash zavodi qurilishi, Xauzak va Shodi konlarini o'zlashtirish va geologiya-qidiruv ishlarini olib borish dasturi doirasida o'zlashtirilgan investisiyalar bilan izohlash mumkin. Toshkent viloyatida asosiy kapitalga investisiyalar hajmining 2020-yilga nisbatan 119,1 foizni tashkil etishi, "Yoshlik 1" konini o'zlashtirish bo'yicha investisiyalar bilan bog'liq.

Respublikada asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investisiyalar hajmi bo'yicha yuqori ulush Toshkent shahri – 23,5 foiz, Toshkent viloyati – 11,4 foiz va Buxoro viloyatida – 7,8 foiz kuzatildi.

2-rasm. Asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investisiyalarning o'sish sur'atlari², foizda.

Investision faollikning eng past o'sish sur'atlari Qashqadaryo – 72,7 foiz (investisiya hajmi 16 225,1 mlrd. so'm) va Navoiy – 93,4 foiz (16 309,1 mlrd. so'm) viloyatlarida qayd etildi. 2021-yilda jami asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investisiyalarning asosiy qismi, ya'ni 63,2 foizi respublikaning olti hududida, jumladan, Toshkent shahrida – 23,5 foiz, Toshkent viloyatida – 11,4 foiz, Buxoro viloyati – 7,8 foiz, Samarqand viloyati – 7,2 foiz, Navoiy – 6,7 foiz va Qashqadaryo viloyatida – 6,6 foizdan investisiyalar o'zlashtirildi. 2021-yilda aholi jon boshiga hisoblangan asosiy kapitalga o'zlashtirilgan investisiyalar hajmi bo'yicha yuqori ko'rsatkichlar Toshkent shahrida – 20 433,9 ming so'm (yoki 2020-yilga nisbatan taqqoslaganda – 97,4 foiz), Navoiy viloyatida – 15 931,5 ming so'm (yoki 91,7 foiz), Sirdaryo viloyatida – 10 011,5 ming so'm (yoki 114,3 foiz), Buxoro viloyatida – 9 681,7 ming so'm (yoki 134,6 foiz), Toshkent viloyatida – 9 538,7 ming so'm (yoki 120,4 foiz) va Qashqadaryo viloyatida 4 811,9 ming so'm miqdorida (yoki 71,4 foiz) qayd etildi.

Investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalarini tanlash nafaqat investisiya faoliyatining hayotiyiligi, balki undan keladigan yakuniy daromadning taqsimlashni, ilg'or kapitaldan foydalanish samaradorligini va

2 <https://stat.uz/uz/default/choraklik-natijalar/9388-2021> сайти маълумотлари асосида тузилди.

investisiyalarni amalga oshiradigan tashkilotning moliyaviy barqarorligini ham belgilaydi. Investisiyalarni moliyalashtirish manbalarining tarkibi va tuzilishi jamiyatning faoliyat mexanizmiga bog'liq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, dunyoning rivojlangan mamlakatlari va rivojlanayotgan yoki inqirozga uchragan davlatlar uchun milliy iqtisodiyotning global darajada texnik yoki texnologik holatini saqlab turishni yoki unga erishishni ta'minlaydigan investisiya qarorlarini qabul qilish va investisiya loyihalarini amalga oshirishni rag'batlantiruvchi investisiya siyosati ushbu yo'nalishdagi iqtisodiy harakatlar eng muhim vositalardan biridir.

Shu bilan birga, mamlakatimizda ko'pincha korxonalarni texnik va moliyaviy jihatdan kuchli bo'lgan raqobatchilardan himoya qilish istagi bilan ta'qib qilinadi. Masalan, import qilinadigan tovarlarga katta miqdordagi import bojlari joriy etilishi munosabati bilan respublikamiz korxonalariga o'zlarining eskirgan mahsulotlarini ichki bozorlarda keyinchalik oshirilgan narxlarda sotish uchun qulay imkoniyat yaratilmoqda.

Investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari va usullarini takomillashtirishda quyidagi taklif-tavsiyalardan foydalanish moliyalashtirish sifatini ta'minlash va ularning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim ahamiyat kasb etadi:

- investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari va usullari xususiyatlarini tadbiq qilishning xorij tajribalarini o'rganish hamda uning milliy iqtisodiyotning o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olgan holda tadqiq etish;
- investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari qiymatini baholashni soddalashtirish, ekspertiza mudatlarini sun'iy ravishda uzayib ketishlariga yo'l qo'ymaslik;
- investisiya loyihalarini tashabbuskorlarining tijorat banklari bilan o'zaro manfaatli hamkorlikka asoslangan munosabatlarini yanada rivojlantirish maqsadida bank tizimi bilan qarz oluvchilar manfaatini integrasiyalashda o'zaro munosabatlarni ikki tomonlama ishonch va shartnoma asosida qurish;
- investisiya loyihalarining tashabbuskorlari duch kelayotgan asosiy muammolardan biri moliyaviy resurslarning etishmasligi va uni olish murakkabligi pasaytirish uchun, moliyalashtirishning noan'anaviy usullaridan (lizing yoki seleng, sindisiyalashtirilgan kredit, venchurli moliyalashtirish, kradfunding, kraudinvesting) faol foydalanish lozim.

Yuqorida ko'rib o'tilgan vazifalarni imkon qadar tezroq va samarali o'z echimini topishi, nafaqat, investisiya loyihalarini moliyalashtirish manbalari qiymatini baholashda, balki davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi holatini va aholining farovon hayot tarzini yanada yaxshilashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Шарп У. идр. Инвестиции. Пер. с англ.-М. ИНФРА-М, 2001.-С. 9-10.
2. Миркин Я. Рынок ценных бумаг России: воздействие фундаментальных факторов, прогноз и политика развития. – Москва: Альпина Паблишер. 2002. – С. 117.
3. Ғоziбеков Д.Ғ. Инвестицияларни молиялаштириш муаммолари - Т.:2002. и.ф.д. дисс. автореф. 11–14 б.
4. Norov, A. (2020). ИҚTISODИЁТ РИВОЖИДА ИНВЕСТИЦИЯ ВА ИНВЕСТИЦИОН КРЕДИТЛАШНИНГ МУҲИМ ОМИЛЛАРИ. Архив научных исследований, 1(23). извлечено от <https://tsue.scienceweb.uz/index.php/archive/article/view/2611>
5. Norov, A. (2020). ТИЖОРАТ БАНКЛАРИ ИНВЕСТИЦИОН КРЕДИТЛАШ ФАОЛЛИГИНИНГ КОРХОНАЛАР ЭКСПОРТ САЛОҲИЯТИНИ МУСТАҲҚАМЛАШДАГИ РОЛИ. Scientific Research Archive, 1(26). Retrieved from <https://tsue.scienceweb.uz/index.php/archive/article/view/2607>
6. Бердиназаров, З. У., and А. Д. Исаев. "Цифровая валюта и её внедрение в Узбекистане." Сборник международной научно-практической конференции. Актуальные вопросы современной науки и образования—2022. стр–168.
7. Бердиназаров, Хамидов, Нурматов, Абдуллаев, Бахромов. Олий таълимда талабалар мустақил таълимини оммавий оқ онлайн курслар асосида ташкил этиш усуллари. Коллектив монография. Тошкент. 2023. 96 б.
8. Саттаров Р., Ахмедов Т., Бердиназаров З. Ўзбекистонда минтақаларо ижтимоий-иқтисодий ҳамкорликни ривожлантириш йўллари. Монография. Тошкент, 2023. 149 б.
9. B.Z.Ulashovich, S.E.IIhomovich. Performance of commercial banks in Uzbekistan: Affecting factors
10. Asian Journal of Research in Banking and Finance, Year: 2022, Volume: 12, Issue: 5
11. Норов, А. (2022). ТЕКУЩЕЕ СОСТОЯНИЕ КРЕДИТОВАНИЯ В АКЦИОНЕРНО-КОММЕРЧЕСКИЙ АЛОКАБАНКЕ И ПУТИ ИХ УЛУЧШЕНИЯ. Экономика и образование, 23(2), 58–61. извлечено от <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/429>
12. Norov, A. (2020). ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ КРЕДИТ ПОРТФЕЛИНИ ДИВЕРСИФИКАЦИЯЛАШ ОРҚАЛИ РИСК ДАРАЖАСИНИ КАМАЙТИРИШ ЙЎЛЛАРИ. Scientific Research Archive, 1(23). Retrieved from <https://tsue.scienceweb.uz/index.php/archive/article/view/2709>
13. Бердиназаров, З. У. "Влияние инструмента девальвации на макроэкономические показатели страны." Экономический анализ: теория и практика 16.9 (2017): 1708-1738.
14. Berdinazarov Zafar, and Jabborov Shavkat. "MODERN AND INTERNATIONAL PRINCIPLES OF TOURISM DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN" Science and innovation, vol. 3, no. Special Issue 28, 2024, pp. 696-699. doi:10.5281/zenodo.11090847

15. Akmal Ruzimamatovich Norov, Umida Xamidullayevna Elbusinova, Anvar Ruzimamatovich Norov, Luiza Mansurovna Mirpulatova, & Husniddinjon Mo'ysin o'g'li Akbarov. (2022). THE ROLE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE DEVELOPMENT OF COMMERCIAL BANKS. *Academia Globe: Inderscience Research*, 3(04), 507–515. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/AQZB6>
16. Хайдаров Ў.А. “Ўзбекистонда инвестиция фаолиятини молиявий бошқаришнинг замонавий ҳолати”. “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий электрон журнали. 2019 йил декабрь №6. 8-б., (08.00.00, №12).
17. Haydarov, U. A. (2020). Financial management system, tools, sources of investment activities and factors. *ISJ Theoretical & Applied Science*, 01 (81), 14-18. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-01-81-3> Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS> Scopus ASCC: 2000. e-ISSN: 2409-0085. (№1. Global impact-factor 0,656).
18. Makhmudov Samariddin Bahriddinovich."WAYS OF THE INVESTMENT ENVIRONMENT EFFECT IN FINANCING INVESTMENT ACTIVITIES DEVELOPMENT" Available online at www.jpsscientificpublications.com. Volume – 6; Issue - 3; Year – 2020; Page: 2045 – 2053. DOI: 10.22192/iajmr.2020.6.3.2. Indo – Asian Journal of Multidisciplinary Research (IAJMR). ISSN: 2454-1370. © 2020 Published by JPS Scientific Publications Ltd. All Rights Reserved.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

